

Píše Michael Špirit

(E*forum, 17. 06. 2015)

Recenze tematické antologie je zvláštní žánr. Na posuzovatele klade kromě standardních nároků, jako je přehled o oboru a znalost dané látky, také nutnost přihlížet k jemnějším kategoriím editorských operací, zejména proporcím a účelnosti výběru. Vzácným příkladem takového přístupu je recenze Martina Hrdiny, posuzující Čtení o Jaroslavu Vrchlickém v České literatuře č. 1/2015. Následující řádky se zabývají přijetím dalších svazků z edice [Antologie IPSL](#) a pokoušejí se zvážit adekvátnost odmítavého přístupu k takovému typu publikace.

Mezi rámcová nebo shrnující měřítka kladená na knižní výběry článků o tvorbě nějakého spisovatele by měla patřit otázka, jaký je výsledek předmětného výběru – výběru omezeného na cca 150 stran malého formátu a určeného předně pro zaujatou neodbornou veřejnost –, jaký obraz o dotyčném spisovateli skládají texty různých autorů sloučené do jednoho svazku. Je to zároveň otázka oprávněnosti a srozumitelnosti editorských kritérií a jejich realizace. V malém českém prostředí ohrožují takový typ tázání přinejmenším dvě úskalí: nepřítomnost živé tradice (chrestomatie tohoto typu v literatuře posledního půlstoletí s výjimkou antologií o eseji přelomu století a prvních desetiletích 20. věku neexistují) a mylný dojem, že realizovaný počín má normativní povahu, že je všeobecně závazný; vědomí, že vedle sebe mohou existovat různé rozvrhy příslušného tématu, jejichž právoplatnost není zjevená, ale utvářejí ji odlišné osobnosti vydavatelů, není v Čechách právě běžné.

Lenka Jungmannová v České literatuře č. 4/2014 tvrdí o antologii Čtení o Václavu Havlovi, že je složena ze samých nevhodných příspěvků. U čtyř z šestnácti čísel přímo určuje, jaké jiné stati měly být zařazeny, u deseti žádnou alternativu nepředkládá, ale z jejích charakteristik vyplývá, že je za podstatné havlovské položky nepovažuje. Jednu studii popisuje celkem neutrálně, ale protože v ní jako v jediné posléze nachází údajnou „nepřesnost“, má být zřejmé, že ani s tímto pojednáním není spokojena. Protože akceptuje zařazení jen jednoho článku, je závěrečný verdikt jejího posudku málo překvapivý: antologii „nepokládá za nejvhodnější způsob ke zpřístupnění Havlova díla“, a jen hodně nedůvtipného čtenáře by nenapadlo, jaký způsob by nejspíš pokládala za vhodnější.

Při svém určování se recenzentka opírá o atribut „literárněkritický“, jež odvozuje od podtitulu havlovské antologie („Autor ve světle literární kritiky“), a o distinkci drama – divadlo. V prvním případě shledává, že „skutečně literárněhistorickým přístupem“ se může vykázat jen jeden text, a ten je současně jediným, který vyhovuje druhému recenzentčinu kritériu, neboť se věnuje rozboru hry, a nikoli jevištní interpretaci, nebo

dokonce jiným druhům literatury. – Byly by to účinné argumenty, pokud by existovalo striktní vymezení „literární kritiky“ a pokud by antologie byla deklarována jako výběr reflexí o Havlových *dramatech*. Protože však podtitul havlovské chrestomatie nezní „autor ve světle dobových recenzí“ a protože její obsah má přiblížit V. Havla v nejrůznějších literárních fasetách, nelze recenzentčin arbitrážní výnos o „skutečně literárněhistorickém přístupu“ a vytrvalé poukazy k absenci statí o dramatu brát jinak než jako projev svaté prostoty nebo záludnosti; ta má ovšem asi takové parametry jako úskočnost Svaté inkvizice z televizních komediálních scének skupiny Monty Python.

V závěru recenze se autorka věnuje aparátu antologie (s. 157–185) a ani ten v jejích očích neobstojí. Pět výtek formuluje s podporou obratů jako „příliš ne“, „zejména“, „přímo“, „spíše než“, „stejně jako“ nebo „dokonce“, které vyvolávají dojem, že dalšími srovnatelnými lapy je soupis literatury přímo zaplaven. Neumím odhadnout, zda výhrady jsou pro běžného čtenáře České literatury přesvědčivé, ale vím, že jde buď o nepřiměřeně zveličené drobnosti, nebo o úporně shromažďované škodolibosti, jejichž odkrývání zabere prostor, který se běžně zaujatému laikovi bude zdát absurdní. Doporučuji však čtenáři, aby *toto představení* vynechal.

Čtvrté antologii, o Jaroslavu Seifertovi, kterou uspořádal Jiří Flaišman, věnovala glosu internetová rubrika časopisu Týden „Pátečník Jaromíra Slomka“. Co do rozsahu je to pozornost nesrovnatelná s plochou v akademickém časopise, ale ve volbě argumentů můžeme u obou posuzovatelů hovořit rovnou o spřízněnosti duší. Slomek lituje, že soupis Seifertovy i seifertovské bibliografie je u Flaišmana výběrový, a svým „škoda“ naznačuje, že editor Čtení si ušetřil práci tam, kde nejspíš neměl. Jako znalec básníkovy díla přitom ví, že takový soupis – a jen soupis, bez vybraných příspěvků – by zaplnil kapacitu ne jednoho, ale nejméně pěti srovnatelných „svazečků“, jak sám přibližuje rozsah a formát seifertovského Čtení (160 stran), a jeho povzdech se proto jeví jako poněkud divadelní. Zatímco referentka České literatury pokládá vydání havlovské chrestomatie s devastující ironií za „luxusní“ (neboť „dosud nemáme reprezentativní výbor z havlologické reflexe“), přispěvatel Pátečníku zas míní, že s vydáním Čtení o J. S. se „mělo počkat do chvíle ... kdy nakladatelství Akropolis přijde s posledním svazkem souhrnného Díla“. (Copak ti lidé nemají v žánru kulturní publicistiky jiné starosti? Nebo je to vážné volání po centrálním řízení nakladatelského podnikání?) – Tak jako v příslušné České literatuře věděli, co jiného mělo být zařazeno do havlovského Čtení, Pátečník zas postrádá v chrestomatii o Seifertovi stať Ivana Skály. Je to připomínka, která ukazuje, že J. Slomek nevidí nebo nechce vidět zaměření nejen Flaišmanova výběru, ale celé edice Antologie: nejde o přehledové nebo dokumentující čítanky, nýbrž o koncipované výbory, které přiznaně usilují o nějaký dílčí, ale výrazný pohled. Skálův likvidační text by neměl pominout editor, který by ve srovnatelném rozsahu pořádal třeba výbor seifertovských ohlasů, jež se s básníkovou poetikou míjejí. Byla by to nesmírně zajímavá antologie, ale úplně jiná, než kterou sestavil J. Flaišman (který ve svém úvodu útok proti básníkovi z roku 1950 ostatně zmiňuje), a recenzentovo přesvědčení, že Skálůva stať měla být zařazena „jako připomínka komunistické ničemnosti“, se proto se směřováním vydané antologie ani v nejmenším nepotkává.

Kriticismus recenzentky havlovského Čtení nemíří jen na editora, ale také na autory některých vybraných příspěvků. Stať Jana Grossmana z roku 1966 je „literárněvědně nespolehlivá“, což autorka hlásící se k moderní teatrologii zjistila podle toho, že Grossman „s kategoriemi literární druh a žánr nakládá zcela volně“ a „dochází pak k patafyzickým formulacím“. Z následného citátu nicméně žádná „patafyzičnost“ nevyplývá a jediné, co se tu odkrývá, snad až neopatrně, je recenzentčina dravá touha dirigovat jakýkoli diskurs o V. Havlovi (v pisatelčině stylizaci je rozprava bez uplatnění mocenského mandátu nemyslitelná). Projevem tohoto bažení je též aktivistické upřesňování „pravého“ autorství hry Autostop, kterou Jana Patočková ve své studii uvádí standardně jako výsledek spolupráce s Ivanem Vyskočilem. – Analogicky postupuje i Pátečník, který hlásí „omyly“ v jedné z esejí o Seifertovi a peskuje editora neakademické, akribicky nekomentované antologie za to, že je „nenapravit“. Dotýkané pasáže přitom žádnými omyly nejsou. V jednom případě jde o zjednodušení, které lze v osobně pojatém textu akceptovat, a v druhém o citát uvedený zjevně popaměti, ale přitom odpovídající duchu původního znění.

Vybrané doklady recenzentské nekompetentnosti neznamenaají, že pojednávané antologie jsou bez chyby, nýbrž dovozují, že výhrady vznášené vůči těmto chrestomatiím se netýkají jejich obsahu, struktury ani cíle. Paní Jungmannová si neumí představit jiný výbor tohoto typu, který by neuspořádala ona sama, pan Slomek se pro pozornost jednotlivostem, které pro hodnocenou práci nejsou vůbec relevantní, k celkovému pohledu zase vůbec nedostane. Jeden z recenzentů podotkl: „Něco nefunguje.“ Měl pravdu, ani nevěděl, jakou.